

krog iz strahu pred hudobnim vzgledom. Naopako bi se moglo reči, da je ta vpliv vzgleda učinek ravno onega zoževanja življenskega kroga. Najprej se dadó zapeljati oni odraščeni otroci, katerim vzgojitelj ni dovoljeval, da bi se bili samostojno razvijali. Pač ne moremo trditi, da bi vsaka nenravstvenost otroka pokvarila; tam, kjer se prikazuje brez lepoticja, obuja v njem gnjus, kakor Špartancem pijani helot; kjer pa ipak le mika k posnemanju, stori le, da se pokvari ona notranja pokvarjenost, ki je že prej v njem pognala kali; v tem slučaju se more takov pokvarjenec tem lažje ozdraviti. Istinitost vzgleda je v ravnem razmerju z vrednostjo osob, ki dajó vzgled. Koliko pa kdo veljá v očeh gojenca, to je zavisno večjidel od vzgojitelja. Da se pomanjša nevarni vzgled določenih osob, pokazati in dokazati se ima gojencu njih nevrednost; tudi se more lastna gojenčeva vrednost povzdigovati nad one izprijene značaje. Zadnje je sploh boljše od prvega. Najuspešnejše pa je, ako je vzgojitelj sam gojencu kazalo, po katerem le ta meri lastno in tujo veličino.

Najnevarnejši vzgled je domači; in to v mnogih obzirih. Posebno kvarljivo je ono mehkužno in nestalno čustvovanje, ono govoričenje in besedovanje o tem, kar bi in ne bi, oni popačeni egoizem, ki smatra samega sebe za Boga, ono dogovorno polovičarstvo, ki se opijani z besedami in ki najde, da je neresnična krepost neuljudna. Te pogibljne domače vzgoje se je težko ogibati, mnogo težje, nego pa odvrčati vpliv tujih nenravstvenih vzgledov. To doseči more le oni vzgojitelj, ki priklene k sebi gojenca z ljubeznijo, s svojo uvidnostjo, z mirnim vzvišenim mišljenjem in z moško odločnostjo svoje volje. Prizadevati si mora, da utemelji v gojenci intelektualno in moralno moč z resnejšim znanstvenim teženjem, z obrazovanjem praktičnega sôda, z duševnim zanimanjem za vse, kar je človeškega, z ogledovanjem pozitivnih in negativnih človeških veličin v zdajnosti in preteklosti ter z ostrim opazovanjem in okoriščevanjem njih odseva na srce gojenčeve. Taka vzgoja bode odvzela bližnji okolici otroka ves kvarljiv vpliv. Potem se nam ne bode bati, da bi duh časa škodoval najvažnejšim čutilom človeškega srca. Vse, kar bode vplivalo na gojenca, izpremenilo se bode v dobrodejno sredstvo npravstveno delujoče vzgoje. To pa se godí le pod vodstvom modrega in dobro vzgojenega vzgojitelja.

Fr. Gabršek.

Knjiga Slovénka

v

XIX. veku.

Matija Vertovec (1784—1851) kdo je bil in kaj je spisal slovénski, to je povedano v Jezičniku XVI. l. 1878 (str. 60—71), in **Mihael Verne** (1797—1861) v tem istem letniku (str. 72—83).

Jožef Poklukar r. 16. apr. 1791 v Gorjah, posvečen 1816, škofov kapelan, učenik npravne v Gorici in Celovcu, potem profesor duhovnega pastirstva v Ljubljani, kanonik, u. 7. marc. 1866. — Spisal je a) Duhovno Pastirstvo, katero je bil pričel slovénski zlagati Juri Zupan (r. 2. apr. 1784 v Zaspib, mašnik 1807, profesor in ravnatelj semeniški, korar, u. 10. nov. 1857 v Ljubljani), po katerem se je mnogo let učilo, katero je pa — v lastnih oblikah in izrazih — ostalo rokopisje.

Priobčil je Prof. —r b) po Novicah na pr. l. 1845 št. 29—31: Prilike ali primere (resnici, laži, nedolžnosti, modrosti, prevzetnosti, bahariji, sovraštvu, ponižnosti, ljubezni z njenimi blagricami in rajskimi prebivavci); l. 1847 vže z nekako lastno pisavo: Prošnja farmanov do sojiga fajmoštra (str. 3—198) o potrebnosti šole

in šolskega olikovanja itd. — L. 1849: Kako dolgo še ne bomo lažnivosti svojiga pravopisa slovó dali (str. 8–75), kjer svétuje pravopis — v treh vladinah brez sneme, namreč: „Piši takó, kakor omikani ljudje sploh govoré, ali kakor slovna (gramatika) izrekovati ali brati uči; ko je pa izreka kake čerke v ti ali uni besedi nerazložna, jo piši s tako čerko, ki jo pri nje izviru, ali pa pri nje sklanjanji slišiš; in če se primerijo take imena ali besede, ktere ljudstvo razno izgovarja, boš prav storil, ako vselej to izvoliš, kar je meči ali lepoglasneje“. — Temu nasproti jo zapoje Podlipski v Sloveniji l. 30: „Smešnica in resnica“; v Novicah l. 20 pa odgovori v dokaj resnem spisku: Pišimo kakor smo pisali! — „Vredništvo Novic ni prijatelj abecednih reči, ker zdej in vselej je bila naša želja: le delati, delati, in knjige, ki jih tako silno potrebujemo, pisati. De smo vzeli tako obširin sostavek gosp. —r v Novice, smo storili to le iz visociga spoštovanja do za slovenšino mnogozasluženiga gosp. —r, de nej svét presodi njegove misli. Daljniga govorjenja ne bo več v Novicah v tém, kakor de bomo po dani obljudi eno pesmico v nasvetovanim pravopisu natisniti dali“. — To se je zgodilo v prikladi k l. 22 v pesmi „Lavdon“ z obširnim odgovorom Poklukarjevim (Vid. Jezič. XII str. 19. 20).

L. 1850 je spisal prof. Poklukar jako évrsto in podučno razpravo v Novicah (str. 99–110) z naslovom: Od omike slovenskiga jezika. „Bilo je to pojasnjenje povirno v nemškem jeziku izdelano in nemškemu časopisu namenjeno; ker ga pa čistita vredija ni hotla v natis dati, smo ga izročili Novicam v slovenskim jeziku“. — Začetek se glasi: „Že pred nekaj časam je bil v Ljubljanskim nemškem časopisu en sostavik na svitlo dan, v kterim nek pisavec iz Čateža pod namiko in pretvezo, povzdigo slovenskiga jezika pospešiti, z naglo spreménjenim obrazam čez omiko tajistiga svojo sodnjiško palico zlomi. „Rebus in arduis aequam mentem servare memento!“ to je: „Pomni v protivnih rečeh, de pokoj duše ohraniš!“ smo po besedah pevca sami sebe opominovali, ko smo z globoko nejevoljo to visoko učeno, z greškim imenstvom potreseno čerkarijo brali. Ne trohe nismo mogli dvomiti, de se bodo sinovi Slovenije eden pred drugim skušali, temu zakritimu protivniku njegovo čelo izbrisati in sramoto našimu jeziku, od njega storjeno, pred ravno tistimi bravci, pred kterimi je dan zagledala, zopet v tamo pognati. Tode zunaj kratkiga odgovora v Ljubljanskim časniku nam dosedaj še nobeno natankniši odslovilo ni na vgled prišlo. — Kaj tedaj? Ali v resnici takó slabo stoji z našim jezikom? Ali je res takó vse olíke prazin, de bi se njega in njegoviga učenstva skoraj sramovati mógli? itd. Velika bogatost in mnogoterost, ki jo slovenski jezik v končnih zlogih ali izhodih svojih imen ima, to delo (domače imenstvo — terminologijo) zlo polajša, in stori, de se tudi nar manjši zakloni in zapoge (Nuancen) zaumenov z ravno tisto besedno korenino naznaniti zamorejo. V dokazo tega in v poljubno rabo spodej (v dokladi k 20. listu) en par izgledov podverstimo“ — v treh glagolih: dati, vzeti, pisati — po njih koreninah slovenski in nemški na pr.: Pis, pisek, pisaj, pisje, pisilo, pisanost, pisljivost, pisalo, pisava, pisatelj, pisar, писаč, pisarun, pismo, pismar, pismarstvo itd. itd.

L. 1851 je dal po Novicah (l. 27) in po Danici (l. 29 in 1853 l. 17) razglasiti: Naznanilo prihodnje izdaje noviga, občno-slovanskiga, zraven tudi nemškiga, francoskiga in laškiga, in po dopustljivosti okoljšin tudi vesolniga ali celosvetniga alfabeta s priloženo kratko predlago samiga slovenskiga v poskušnjo . . . Ker je to naznanilo z dokladi slovenskiga alfabeta v poskušnjo ne le Slovincam, ampak tudi vsim drugim Slovanskim narodom in verh tega tudi Nemcam, Francozam in Laham namenjeno, je moglo po tim takim v nemškem jeziku pisano biti, in se dobí pod naslovom:

c) Ankündigung eines nächst zu veröffentlichenden allgemeinen lateinisch-slawischen, zugleich deutschen, französischen, italienischen und eventuell auch eines Universal- oder Welt-Alphabetes mit Beigabe eines Brevi-manu-Vorschlages des slovenischen Alphabetes als Probe. Von Joseph Poklukar, Domkapitular an der Kathedrale zu Laibach, emerit. k. k. Professor der Theologie. Laibach 1851. S. 42. Ign. v. Kleinmayr.

Poslal je tega dela nekaj na ogled v Monakovo, nekaj v Moskvo, ali od nikoder nikakega čisla! — Sam je vedno preminjal, popravljal — in l. 1860 stori, da je l. 34 prva, l. 48 druga in 1861 l. 5 tretja „Poskušnja novih domestivnih čerk za slovenski alfabet“ prišla na svetlobo, toda brez vspeha. Prvo poskušnjo spremlja vredništvo z opazko: „Prošnji častitega g. pisatelja, bivnega profesorja, iskrenega Slovana, ustreči, da bi se njegov predlog slovanskemu svetu razglasil, je današnjemu listu priložena doklada z nazočimi opomki. Gosp. pisatelju bo prav ljubo, ako zvedeni možje svoje misli v Novicah ali drugih slovanskih časnikih o tem predlogu razodenejo“. — Drugo poskušnjo pošilja med svet že samo z besedami: „Da ustrezemo posebni prošnji g. iznajdenika novih čerk, smo priložili današnjim Novicam nov in zadnji predlog (str. 383)“. — Na to drugo poskušnjo oglasi se vendar v Novicah l. 52 v sestavku: „Ozir na dozdanje slovenske alfabete — dovezete in ponujane“ pisatelj „Abecedar“, češ, prepozno je misliti na vpeljavo le nekterih domestivnih čerk, če še toliko ugodnih, ker nam že terka na duri ves drugi alfabet, Slovencom skoz in skoz nov od konca do kraja — Cirilica itd.“ (str. 417). Novice so si o tej priliki drznile poslednjo prošnjo: „Naj nam verjamejo častiti gospod, ki nas hočejo osrečiti z novimi čerkami, da vse njih prizadeve bojo brez uspeha, ker noben slovansk časnik še ne omenil ni njih ponudbe, in da vsi veliki stroški, ki jih darujejo blagi rodoljub abecednim poskušnjam, bi bili velika velika dobrota domovini, ako bi ta dnar obrnili po kaki drugi poti slovenskemu slovestvu v prid, ki bi njih ime zapisalo v zlate bukve domorodcov naših na veke!“ — Ali tudi ta dobri svēt je bil zastonj! L. 5. t. 1861 je Jožef Poklukar, korar stolne cerkve v Ljubljani, bivni c. k. učenik moralne in pastirske vednosti, na svoje stroške pridejal še tretjo poskušnjo — s pristavkom: „de bo omenjeni alfabet (delo več ko 30-letniga preiskovanja) po naši smerti v Ljubljanskim Muzeju pod imenom: „Allgemein Slav. und Universal- oder Weltalphabet“ s prikldo Analitike in Sintetike lat. alf. vred dobiti; in ko bi se od kake Akademije ali kogarkoli želje po njega sprejemi oglasiti vtegnile, za tri tavžent gold. Avstr. Velj. oddati; ktera znesnina je vsa v zalogo dobrotnih naprav namenjena (Gl. oporoko v Danic. 1866 str. 68)“. — V pridejanih Opomkih odgovarja „Abecedarju“ ter jih sklepa s pomenljivimi besedami: „Operti torej na zaupanje, de za mrakam pride še kak dan, in de dostojniši in istinoljubniši sodniki v temu delu ne bodo samih pomot in zmešnjav iskali, in torej tudi ne samiga mraka najdili, se nismo mudili, še tretji in zadnji natis te poskušnje spisati, in ga častitim bravcam v blagovoljen spregled podati“.

Nekdanji učitelj in poslej prijatelj Slomšekov (Jezičn. XXIV str. 10) je vsled dopisa njegovega ljubljenca — Fr. Kosarja — v Zg. Danici 1850 št. 7: Dopis od Savine — od treh slabih znamenj med Slovenci (3. de se nam je stari abecedni ali čerkinji preprip zopet v slovenske časopise vrnil itd.) — spravil se celó na Pegaza ter je d) v Zg. Danici št. 9 priobčil pesen:

Gospodu K.— pri Savini iz Ljubljane.

Nej Ti Dragi pri Savini! nej Ti znano bo,

De besede iskra vsakikrat mi šine,

Kader piše kol' jo Tvoje bratovsko peró,

Kakor blisk u sërca mojga globočine.

Oh, zakaj nek uladijske morajo mejé
 Zmirej še ločiti nas od tacih svatov,
 K' z nami jih edinjo jezik, vade in sercé —
 Oh nar blažši in nar ljubši naših bratov! —

O Slovenia! razumen bil je tvoj okus,
 Sine vse streniti v eno opasilo,
 In po tem zidati vsoko — vnitis viribus! —
 Ali oh! — de zvezda ti — ne sveti milo! —

Kar je v spisku: „Od omike slovenskiga jezika“ po latinskem pesniku: Rebus in arduis aequam mentem servare memento — povedal slovenski: Pomni v protivnih rečeh, de pokoj duše ohraniš; — to je različno spreminjal ter na svetlo dal v Danici 1851 l. 52. — Ker je mož, toliko let profesor duhovnega pastirstva, prevelik vpliv imel do duhovnov slovenskih, ker se je v slovenščini dokaj poskušal in je mnogim vtisnil svoj značaj, in ker se vprav v pričujočem sestavku po njegovem prostem pravopisu kažejo njegovi duhovni nazori, naj se tu ponatisne:

Pomni, ko protju se braniš, de pokoj duše ohraniš.

Ti, ki prebivavic si sovzne doline, k' te usakomnoge protja in terplenja tarejo, in le prerade k nepoterpežljivosti in serdu ženejo: pomni de serd in nepokoj nič ne pomaga, ampak le terplenje kupiči in k nespodobnemu obnašanju ali clo krivičnemu djanju zapelje. Torej: Pomni, ko protju se bran's, de dušno mirnost ohraniš. — Ti, ki z jezično ženo prebivaš, in za usako dobro besedo po deset bodečih dobivaš: Pomni, vihiro navskriž z ravnomernim pokojem vkrotiš. — Ti, k' pijanca za spruga imaš, in z njim vedno u kregu in prepiru živiš: Pomni, k' prepir se budí, de pohleven glas serd ohladi. — Ti, ki soji gospodi z zvestobo strežeš, pa od nje vedno nevšečnost in grenke primke prejemaš: Pomni, če teža teži, de preteža še težji jo st'ri. — Ti, ki po dovžnosti podložne svariš, in njih napake kaznuješ: Pomni, ko druge ozdravljaš, de sam seb' miru ne ustavljaš. — Ti ki med tunjem prebivaš, in hinavske sosedé ali tovarše imaš: Glej, pot med tunjem edina, de prava je in varna stopinja. — Ti, ki prilizovavca zapaziš, ki je, po reku pregovora, spredej te gladu, zadej pa praskav: Pomni, če studiš tud' djanje, de oseba poštvana ti ostane. — Ti, ki memo usociga gospoda greš, ki ti sedež še klobuka ne perzigne, desravno je nekde pod tabo abecede se učiv: Pomni, če to te boli, de na sveti tok šega je vse dni. — Ti, ki nepristojno in vidno po veči sreči hrepeniš; pa vunder le malo ali nič ne dosežeš: Pomni, de sreča mu vpiše, kter nepohlevno jo jiše. — Ti, ki dvomljive pravice zavetješ, in zavoljo njih pravdo počneš: Čuj, de le vu r'snično vestno spričvanje up da, in pokojno ti spanje. — Ti, ki usak dan u tedni nedeljo praznuješ in nepokojno na tuje duri terkaš: Pomni kar pratka učí, de černih u tedni je šest dni. — Ti, ki u dovžnostih poklica marljivo se trudiš; pa vunder nepoznan in pozabljen ostaneš: Pomni, če sreča se skriva, de mat' nje ti v sercu prebiva. — Ti, ki drugim dobrote skazuješ, pa v zahvalo le pelin prejemaš: Pomni, če pokoj 'maš s'boj, de v obrajtvi cev svet bo pod t'boj. — Ti, ki pod jarmam bolezní zdihuješ, k' te bolečine mučijo ali rane pečejo: Pomni terplenja de ni, ko ga dušna krepost ne vkroti. — Ti, ki te zadnja bolezní obliše, in se ti noč pred očmi že delí: Pomni k' tū noč dozori; de gor' večni se dan zasvití.

e) Govor od znamenja prave keršanske čednosti. Spisal Jožef Poklukar, korar, bivni c. k. učenik bogoslovne dévstvine in pastirske vednosti. V Ljubljani 1859. 8. 41. Nat. J. R. Milic. — Po reku: V tem bodo vsi spoznali, da ste moji učenci, ako bote ljubezen imeli med seboj (Jan. 13, 35) — skazuje, da je ljubezen do bližnjega to gotovo znamenje.

f) „Učiteljski Tovarš“ l. 1862. je prinašal spis: Imenozlaga (etymologie) farnih vasi na Kranjskem — po imeniku ljublj. škofije leta 1859 — str. 11 do 292: Adelsberg Postojna — Suhorje, kjer se je nagloma ustavil. Vzrok temu je bil, da je J. Poklukar v tem razlaganju svoje muhe lovil in vedel se kakor Pater Marka Pohlin v prejšnjem stoletji. Proti takemu razlaganju se oglasi Fr. Levstik v No-

vicah 1862 l. 27—34, kjer mu naposled še na njegovo trmasto oporekanje ali na njegov zapominj v Tov. kratko pa krepko pové: „Jezikoslovstvo dan denes ni več slepo ugi-banje, ampak vednost, in nova slovenščina stoji na podlagi stare itd.“

L. 1866 str. 100 omenja „Učit. Tovarš“ smrti in pogreba obeh Jožefov Poklukarjev (Danic. str. 61. 68), korarja in fajmoštra, ki sta oba bila velika prijatelja slovenskemu šolstvu. Na grob obeh stavi „Tovarš“ njima v spomin, drugim pa v posnemo lastnoročni spis, ki so mu ga ranjki g. korar že pred nekaj časom v natis poslali (nasprot vošilcu: Sit ei terra levis):

Kratke vošila za mertve.

Slava (hvala in slava — večna slava) njegovemu spominu!
Slava in hvaležnost njegovim visokim zaslugam!
Njegov spomin bodi blagoslovljen!
Bog mu poverni po obilnosti njegovega zasluženja!
Bog dodeli njegovemu duhu večno luč!
Bog daj njegovi duši večni pokoj!
Bog mu daj večni raj! — Na veke naj slovi njegovo imé!
Naš odmén je: ločiti se; naš up: zopet viditi se.
Kader se tukaj doli zamračí, se tamkej gori zasvití.
Ko zemska tukej neha straža, se rajska tam odpre tolaža.

Razni otroci.

(Spisal Jos. Ciperle.)

(Dalje in konec.)

Hitro potekó prva leta edinčkovega življenja. Prehitro za njega, prehitro za njega sorodovino pride ono leto, v kojem se ima začeti učiti. Zberó se navadno sorodniki, predseduje jim navadno kaka stara mati ter posvetovati se začnó o prevažnem vprašanji: Kaj ž njim? Ali mu bomo plačevali domačega učitelja? Ali ga bomo pošiljali v navadno ljudsko šolo?

Po dolgotrajni debati sklene se, da se ima poslati v ljudsko šolo. Čudno! A pomislimo le, da domač učitelj stane mnogo denarja, in naj bodo ljudje sicer še tako radodarni, za pouk ne izdajajo kaj radi nepotrebne krajcara. In pa saj se v navadni ljudski šoli otrok tudi kaj uči, če je priden, morda še več, kot domá. Ne navajam vseh prednosti šolskega pouka, tudi ne pojem hvale in slave sorodnikom, da so sklenili poslati edinčka v ljudsko šolo. Niso je vredni! Oni sami največ niso prepričani, da je pouk v ljudski šoli tudi dober, in le denarstveno vprašanje prisililo jih je do tega sklepa.

Ali vprašajo se dalje sorodniki: V katero šolo ga bomo poslali? — Glejmo, da izvohamo, v katero se pošiljajo otroci bolj gospodskih ljudi! — In res, najdó jo. Edinček se vpiše va-njo. Potem nadlegujejo učitelja. Kvasijo mnogo o talentu, o dobroti, o pridnosti edinčkovi. Oménja se učitelju tudi, da se z lepo več opravi pri njem, kakor z ostrostjo. Naprosi se tudi, da ga posadí mej bolj gospodske otroke, da se ne naleze kacih surovosti od otrok plebejcev. Najraje bi videli sevéda sorodniki, da bi sedel edinček v prvi klopi, da bi ga imel učitelj vedno pred očmi, in da bi ga v nobenem obziru ne zanemarjal i. t. d., i. t. d.

Edinček pride v šolo. Oj, oj, kako vse drugače je tukaj, kakor doma! Vse tiho je v šolski sobi; otroci sedé mirno ko jagujeta, in učitelj ima nekako resen obraz. Naj